

Ernest Chantre, Recherches paléoethnologiques dans la Russie méridionale et spécialement au Caucase et en Crimée, Lyon: Henri Georg, 1881

Arrivé à Tiflis où je passai vingt jours, j'ai eu l'avantage: de rencontrer M. le docteur Radde, directeur du musée d'histoire naturelle du Caucase; M. Smirnow, savant botaniste, et M. Bayern, géologue hongrois à qui l'on doit la découverte de la belle nécropole préhistorique de Samthavro. (7)

ტფილისში ჩასვლისას, სადაც ოცი დღე გავატარე, ის უპირატესობა მქონდა, რომ კავკასიის საბუნებისმეტყველო ისტორიის მუზეუმის დირექტორს, დოქტორ რადეს შევხვედროდი; სწავლულ ბოტანიკოსს ბ-ნ სმირნოვს¹, უნგრელ გეოლოგ ბ-ნი ბაიერნს², რომელსაც ვუმაძლით სამთავროს ულამაზესი პრეისტორიული ნეკროპოლისის აღმოჩენას.

***

Quant à la persistance de cette coutume, elle est incontestement au Caucase et surtout en Géorgie et en Arménie. A Tiflis et aux environs, il n'est pas rare de voir des individus appartenant à toutes les classes de la société présentant ces têtes étroites et longues caractéristiques des anciens macrocéphales. (22)

რაც შეეხება ამ ჩვეულების სიცოცხლისუნარიანობას, ის უდავოდ არსებობს კავკასიაში და განსაკუთრებით საქართველოსა და სომხეთში. ტფილისსა და მის შემოგარენში ხშირად ნახავთ საზოგადოების ყველა ფენის წარმომადგენელს იმ ვიწრო და გრძელი თავებით, რომლებიც უძველესი მაკროკეფალებისთვის³ არის დამახასიათებელი.

***

En Géorgie, on entoure la tête des nouveau-nés avec une ceinture fortement serrée que l'on maintient pendant plusieurs mois et qui n'est que rarement changée. Ainsi emmailloté, l'enfant est placé dans son berceau la tête plus bas que les épaules de façon à permettre au cou de s'allonger; cette disposition étant recherchée au Caucase comme un caractère de beauté (22).

საქართველოში ახალშობილს თავზე უჭერენ სარტყელს, რომელსაც რამდენიმე თვის განმავლობაში უტოვებენ და იშვიათად უცვლიან. ასე სარტყლიან ბავშვს აკვანში ისე აწვენენ,

---

¹ მიხეილ სმირნოვი, სმირნოვ-კავკაზსკი (1847-1889) – რუსი ბოტანიკოსი, ეთნოგრაფი, კავკასიის ფაუნისა და ფლორის ერთ-ერთი საუკეთესო მკვლევარი და ექსპერტი. მას მიიჩნევენ კავკასიის გეობოტანიკური დარაიონების ინიციატორად. იგი მონაწილეობდა ბოტანიკური ბაღის ბიბლიოთეკის შექმნაში, ხოლო მისი ჰერბარიუმები დაცულია თბილისის ეროვნულ მუზეუმში. მცხეთის მახლობლად, სამთავროს სამაროვანის გათხრებისას აღმოჩენილი თავის ქალების შესწავლის მასალები და ფენოლოგიური დაკვირვებები საქართველოში, რუსეთსა და ევროპაში გამოცემულ არაერთ პუბლიკაციას დაედო საფუძვლად. მიხეილ სმირნოვი მრავალი რუსული და უცხოური საზოგადოების წევრი იყო.

² ერნესტ შნტრი უზუსტობას უშვებს. ფრიდრიხ ბაიერნი (1817-1886) – რუსი ნატურალისტი და არქეოლოგი, კავკასიის მუზეუმის ფონდების ერთ-ერთი ფუძემდებელი. 1849 წლიდან მოღვაწეობდა კავკასიაში. 1855 წელს დასახლდა თბილისში და დიდუბეში გახსნა „ნატურალისტ ბაიერნის მუზეუმი“. 1859-1863 წლებში იყო კავკასიის მუზეუმის საბუნებისმეტყველო განყოფილების კურატორი, გეოლოგი და ბოტანიკოსი. 1872 წელს დაიწყო სამთავროს სამაროვანის გათხრა, სადაც გამოავლინა გვიანდელი ბრინჯაოს, ადრინდელი რკინის, ანტიკური ადრინდელი ფეოდალური ხნის სამარხები და აგრეთვე, მინის საწარმოს ნაშთი. ბაიერნის გათხრებით მსოფლიო მეცნიერება პირველად გაეცნო საქართველოს არქეოლოგიურ სიძველეებს.

³ მაკროკეფალები* – წინარე ქართული ტომი. ბინადრობდა სამხრეთ კოლხეთში.

*მაკროკეფალია – დიდთავიანობა ან თავის უკან წაგრძელებულობა.

რომ თავი მხრებზე დაბლა ჰქონდეს და კისერი წაგრძელდეს; ასეთი მახასიათებელი კავკასიაში სილამაზის ნიშნად ითვლებოდა.

***

J'ai eu l'occasion de voir plusieurs enfants dans cette situation et ils ne paraissaient pas en souffrir. (...) Je tiens d'un jeune négociant arménien, qui lui-même a subi, dans son enfance, la compression fronto-occipitale, que cette coutume tend à disparaître dans les villes. Les mères ou les nourrices qui font encore subir ces sortes de mutilations aux jeunes enfants ne le font, pour la plupart, que pour suivre un ancien usage et sans but déterminé, contrairement à ce que l'on suppose avoir existé chez les anciens. Il est probable cependant que le mode de coiffure adopté par les populations de ces pays n'est pas étranger à cette coutume. Le bonnet en astrakan que portent la plupart des Géorgiens et des Arméniens, est beaucoup mieux placé en effet sur une tête macrocéphale que sur une tête normale (23).

მე ამ მდგომარეობაში მყოფი რამდენიმე ბავშვის ნახვის საშუალება მქონდა და ისინი ამით შეწუხებულები არ ჩანდნენ. (...) ახალგაზრდა სომეხმა ვაჭარმა, რომელსაც ბავშვობაში შუბლსა და კეფაზე სარტყელი ჰქონდა შემოჭერილი მითხრა, რომ ეს ქალაქებში ჩვეულება ქრება. დედები ან ძიძები, რომლებიც მცირეწლოვან ბავშვებს ჯერ კიდევ ტანჯავენ ასეთი დასახიჩრებით, უმეტესწილად ამას მხოლოდ ძველი წეს-ჩვეულებების გამო და კონკრეტული მიზნის გარეშე აკეთებენ, განსხვავებით იმისგან, რაც სავარაუდოდ ძველ ხალხში არსებობდა. ამიტომ სავსებით სავარაუდოა, რომ ამ ქვეყნების მოსახლეობის თავის მორთულობის სტილი უცხო არ არის ამ ჩვეულებისთვის. ასტრახანული ქუდი, რომელსაც ქართველებისა და სომხების უმეტესობა ატარებს, ბევრად უკეთ ერგება მაკროკეფალურ თავს, ვიდრე ჩვეულებრივს.

(ფრანგულიდან თარგმნა ი. ნაჭყებიამ)